№ 82 — ՔՍԱՆ ԵՒ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՒՐԱԿԷ, 21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1884

ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Տարեկան գինն է 10 ռուբլի, վեց ամսուանը՝ 5 ռ., երեք ամսուանը՝ 3 ռ., ամիսը 1 ռ.։ Առանձին համարներով իւրաքանչիւրը 5 կոպէկ։

Խմբագրատունը բաց է ամեն օր բացի կիւրակէ եւ տօն օրերից առաւօտեան 11—2 ժամը կէսօրից յետ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի խմբագրութեան հետեւեալ հասցէով.— Въ ред. газеты «Мегу Айастани», въ Тифлисъ, կամ Redaction de «Meghou Haïastani», à Tiflis. (Caucase).

Խմբագրութեանս ուղղած թէ յօդուածները եւ թէ նամակները պէտք է պարզ գրուած լինին գրողի ստորագրութեամբ եւ հասցէով։ Խմբագրութիւնը կարող է փոփոխել, ուղղել եւ կրճատել յօդուածները։ Խմբագրութիւնը իւր վերայ չէ առնում յետ ուղարկել յօդուածները եւ պահում է երկու ամիս մինչեւ ցպահանջ։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են ամեն մի բառին 2 կոպ.։ Յայտարարութիւններ ընդունվում են հայերէն եւ օտար լեզուներով։ Յայտարարութիւններ ընդունվում են խմբագրատանը, Վերի Ֆիւրանոցի մօտ պ. Տէր-Յովսէփեանի ծխախոտի խանութում եւ պ. Շահվերդեանի պավիլիօնում.

«ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ»

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՊՕԼՈՒՄ.

Երկու տարի շարունակ պարապելով ա. Ս. Բաբայեանցի «Մանկական Պարտիզում»՝ պարտիզպանուհու պաշտօնով, Հոգեւոր իշխանութեան թոյլտուութեամբ, Հոկտեմբերի 1-ից բանում եմ «Մանկական Պարտէզ» Ալէքսանդրպօլում 4—6 տարեկան երեխաների համար, երկու տարուան դասընթացով։ Ցանկացողները իրանց մանուկներին Մանկական պարտէզ յանձնելու պայմանների մասին կարող են տեղեկանալ պ. Մակար Տէր-Սարգսեանից իւր տան մէջ ամեն օր, բացի տօն օրերից ծաշից յետոյ 4—6 ժամը։

Տիկին Նատալիա Տէր-Մարտիրոսեանց.

Խմբագրութիւնս խնդրում է այն բաժանորդներից, որոնք դեռ եւս չեն վճարած լրագրիս տարեկան բաժանորդագինը, շտապեն փութով հասցնել այն խմբագրութեանս։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.

Մի ակնարկ կրօնի վերայ.
Ներքին Տեսութիւն.— Թղթակցութիւններ Դլզարից, Նոր-Նախիջեւանից եւ Ալէքսանդրպօլից։
Քաղաքական.
Մանր լուրեր.
Յայտարարութիւններ.
Ֆելիէտօն.

ԹԻՖԼԻՍ, 21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1884 Թ.

—

ՄԻ ԱԿՆԱՐԿ ԿՐՕՆԻ ՎԵՐԱՅ.

Ա

Անցեալ յօդուածով ցոյց տուինք ս. Էջմիածնայ եւ նորա հայրապետական աթոռի նշանակութիւնն ու կշիռը հայ ազգի համար։ Այդ նշանակութիւնը հիմնված է ազգի բարոյական—կրօնական զգացմունքի վերայ, որոյ վերայ ոչ մի քաղաքական եւ այլ հաշիւներ ներգործել չեն կարող. խնդիրը պարզ բարոյական—կրօնական է. ուստի եւ ամեն տարակուսութիւնք ս. Էջմիածնի եւ նորա հայրապետական աթոռի ազգեցութեան եւ նշանակութեան տեղափոխման մասին, կը լինին բարեպաշտ ցանկութիւնք, որոնք չեն կարող ոչ մի հետեւանք ունենալ, այդ ցանկութեան հետեւողները ունայնաձեռն կը մնան, ազգի մեծամասնութեան սիրտը այդ ձեռնարկութիւնից հեռու կը լինի եւ միայն նորանով սպանիչ անտարբերութիւնն ազգի մէջ աւելի կը զօրանայ։ Հայրապետական աթոռը աշխարհիկ աթոռ չէ, որ նորան քաղաքական ծ'իշդ հաշիւներով կարելի լինի տեղափոխել, ուր հարկը կը պահանջէ։ Նորա տեղն որոշած է ազգի կրօնական զգացմունքներով, հրաշքներով եւ սրբութիւններով սրբագործված է։ Իջման տեղը փոխել անհնարին է, ինչպէս եւ Լուսաւորչի հրաշագործութեանց տեղն, ուր եւ հիմնվեցաւ նորա հայրապետական աթոռն եւ այնտեղ էլ պիտի մնայ, եթէ կամենում է պահպանել իւր նշանակութիւնը, սրբագործված վերյիշեալ պատմական իրողութիւններով, որոնց վերայ է հիմնված ազգի բարոյական— կրօնական զգացմունքն, եւ սա է իսկապէս այդ Աթոռին կշիռ ու նշանակութիւն տուողը։ Խախտել այս հիմքը, կը նշանակէ երկպառակութիւն գցել ազգին մէջ, խզել նորա ի՛սկ բարոյական կապը, սորա փոխարէն ոչ մի իրական միջոց չը տալով, որովհետեւ այն քաղաքական կոչված հաշիւները փոփոխական են եւ ենթարկված ամեն պատահական հանգամանքների ազգեցութեան, որ շատ խախուտ են։ Իսկ եկեղեցին իւր վարդապետութեամբ, իւր սրբութիւններով միշտ նոյն եւ անփոփոխ պիտի լինի, ինչպէս անփոփոխ է նորա դաւանած ճշմարտութիւնը։ Եկեղեցին քաղաքական հաշիւների հետ գործ չ'ունի. նա պարզ բարոյական հաստատութիւն է, որ ամեն հաստատութիւններից բարձր է։ Նոյնն է եւ եկեղեցական հայրապետական աթոռի գործը։ Եթէ հայրապետը քաղաքական գործերով զբաղվի, կը կորցնէ իւր բարոյական նշանակութիւնն եւ կը դաւաճանէ իւր պաշտօնին եւ եկեղեցուն, որոյ հիմնադիրն ինքն արգելեց այն— յայտնելով, որ իւր թագաւորութիւնն այս աշխարհից չէ. այսինքն նիւթական քաղաքական աշխարհի հետ նա գործ չ'ունի, նորա գործը մարդոց բարոյական աշխարհի հետ է, որոյ բարօրութիւնն է նորա վարդապետութեան նպատակը։ Մի՞թէ նոյն Քրիստոս, իւր աշակերտների հարցման, թէ պէտք է տալ կայսեր հարկ, չը պատասխանեց. տո՛ւք զկայսերն կայսեր եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ։

Երբ եկեղեցւոյ եւ հայրապետական աթոռի գործը, համաձայն փրկչի ուսման, լոկ բարոյական է — ս. Աթոռը կարող չէ փոփոխականութեան ենթարկվելու, քանի որ նորա նշանակութիւնն ու ազդեցութիւնը հիմնված պիտի լինի ազգի կրօնական զգացմունքի վերայ, որ կապուած է տեղի սրբութեանց հետ, որոնք անտեղափոխելի են. ուստի եւ այդպիսի հարցեր եւ տարակուսութիւնք առաջ բերելը— ցնորք է եւ վնասակար ձեռնարկութիւնք ազգի բարոյական շինութեան։ Այլ մտածելու է նորա վերայ, որ օր առաջ այդ Աթոռն իւր արժանաւոր աթոռակալն ունենայ, որ ազգի բարոյական շինութեան գործն, որ անգլխավոր մնացել է, իւր կանոնաւոր ընթացքը ստանայ, օր աւուր կազդուրի, աթոռն իւր պարտքը կատարէ, եւ ազգի բարոյական կապն աւելի ամրապնդէ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԼԶԱՐ

—

Բ.

Երբ որ ժողովուրդը ըստ ամենայնի գոհ մնաց իւր Սրբազան կառավարչից տուեց նորան հասարակական ճաշկերոյթ, ուր ժողովրդականք յարմարաւոր ճառերով պատուեցին, իսկ եկեղեցականք պատշաճաւոր շարականներով ու տաղերով ուրախացրին։ Բայց գլխաւոր գործը, որի համար որ եկել էր, դեռ մնում էր։ Օրիորդաց դպրոցի կիսատ մնալը մի քիւրաւի ցաւ էր պատճառում նորա սրտին. յօգուտ սոյն դպրոցի տան շինութեան նուիրաբերութեան մատեանում 100 ռ. ստորագրելուց ու վճարելուց յետոյ, յունիսի 30-ին հասարակաց ժողով է կայացնում արական դպրոցի դահլիճում, ուր բոլոր ժողովուրդը համարեա ներկայ է լինում, մինչեւ անգամ եւ պատշգամբները լիք ժողովրդով։ Այդ ժողովքում առաւել ես երեւցաւ Նորին Սրբազնութեան հաստատ բնաւորութիւնը եւ շնորհալի խելքը. այդտեղ նա կարողացաւ երկու հակառակ կուսակցութեանց, Աստուածածնայ եւ Լուսաւորչի թաղերի, միմեանց հետ հաշտեցնել. այդտեղ նա առանց կեղծաւորութեան վրճռական չեչտումով ստիպեց խռովարարներին լռելու, ժողովքի կարգը եւ նպատակը չը խանգարելու։ Երկու միտք ունէր այդ ժողովքը, նախ Աստուածածնայ եկեղեցւոյ վերանորոգութեան հարցը եւ երկրորդ օր. դպրոցի տան շինութեան վերջացնելը։ Առաջինի մասին վճռուեցաւ. կանչել ճարտարապետին եւ իմանալ նորանից եթէ ծախսը կ'երթայ 15—20 հազար ռուբլի, հիմովին վերանորոգել, իսկ եթէ կերթայ 30—հազար, այն ժամանակը մի փոքրիկ եւ վայելուչ եկեղեցի շինել։ Այստեղ մենք խորհուրդ կը տայինք եւ եկեղեցւոյ տեղը փոխել բերելով նորան քաղաքի կենդրոն, որովհետեւ այդ թաղի միւս մասերը հետզհետէ աւերվում են։ Երկրորդի մասին վճռուեցաւ, որ Աստուածածնայ եկեղեցին տայ օր. դպրոցի շինութեան հոգաբարձութեանը 3,000 ռուբլի, որը տոկոսիքը եւ դրամագլուխը պարտաւոր են 5 տարում վճարել։

ՖԵԼԻԷՏՕՆ

Ես յոռետես եմ եղել եւ չեմ իմացել, թէ հայութիւնն աշխարհումս որպիսի հսկայական քայլեր է արել, ամեն բանի մէջ առաջ է գնացել, կարող եմ ասել մինչեւ իսկ շատ ազգերից էլ է անցել. որովհետեւ ես այժմ նկատում եմ, որ մենք այն ազգերին յետ ենք գցել եւ իրանցս առաջ ենք անցել, որոնց վիճակին խորհրդածելիս յաճախ եմ նախանձել, թէեւ մի քանի ժամանակ առաջ նոքա էլ մեզ վիճակակից են եղել։ Ի զուր չէ ասում առածը, թէ յաւիտեան ապրիր յաւիտեան էլ ուսիր. այժմ այդ հիման վերայ «Արձագանքի» Կ. Պօլսի թղթակից պ. Վաղենակն ինձ ասում է. յոռետես էիր, այժմ լաւապաշտ եղիր, որովհետեւ Կ. Պօլսեցի մեր եղբարց մասին նա այնպիսի ուրախառիթ եւ մխիթարական լուրեր է հաղորդում, որ մարդ ակամայ շշմվում է եւ զարմանում, թէ մարդիկ ինչ բանի ընդունակ չեն եւ կարճ միջոցում որպիսի հրաշքներ գործելու կարող չեն։ Երեւակայիր, ընթերցող, մեր Ցաճկահայ եղբարց յառաջադիմութիւնը, նոցա մեծ յաջողակութիւնը սեպհականելու իրանց Ֆրանսիացոց կատարելութիւնը եւ այդ մի քանի տարուան, կարճ միջոցի է արդիւնաւորութիւնը։ Յայտնի է, որ Կ. Պօլսում ունինք մենք ազգային ժողով, դա այժմ ստացել է մեծ կանոնաւորութիւն եւ կարգ, նորա մէջ կազմվել է Բեմական յառաջադիմական միութիւն՝ որ է մի յառաջադէմ կուսակցութիւն, որոյ հակառակորդն է Զախակողմեանն կուսակցութիւնն։ Սոքա ունին եւ օրգաններ — առաջինն «Արեւելք», այդ «Մասիս» գաղաղակիրն ու Թաղման հանդիսադիրը, իսկ միւս կուսակցութեան օրգաններն են «Հայրենիք», «Թերճիման» ու «Մանզումէն», որ այժմ Արեւելքի հոգեհանը պիտի լինեն։ Երբ որ, ինչպէս պ. Վաղենակը գրում է, կազմվել են այդ երկու կուսակցութիւնք համեմատ ֆրանսիական պարլամենտներին, որոնց կազմակերպութիւնն առանձնապէս ուսումնասիրվել է այն երիտասարդներից, որոնք փարիզ եղել են եւ մասնագիտական ձեւով տեղեկացել են Ֆրանսիական ժողովների մէջ տիրող կուսակցութեանց եւ նոցա վիճաբանութեան եւ իրանց նախադիծներն իրագործելու եղանակներին ու միջոցներին, որոյ համեմատ եւ մեր բեմական (իմա պարլամենտական) յառաջադիմական կուսակցութիւնը կազմել է իւր ծրագիրն ու կանոնադրութիւնը, ուստի աներկբայ է եւ սորա յաջողութիւնը։

Յուսանք, որ մի քանի ժամանակից կունենանք եւ Օրլէանիստներ ու Բոնապարտիստներ, հայկական յորջորջմամբ Լիւսինեանններ եւ Կերակոսեաններ—այնժամանակ աւելի կատարեալ կը լինեն մեր կուսակցութիւնները, որոնք յառաջադիմութեան են առհաւատչեաններ։ Այսպէս մեր Կ. Պօլսեցի եղբարք ըստ վարչութեան եղանակի դառել են արդէն ֆրանսիացիներ, բայց որքան աւելի լաւ կը լինէր, եթէ նոքա դառնային եւ Անգլիացիներ, ունենային Վիգիներ ու Տօրիներ, նոյնպէս եւ Գերմանացիներ, կազմելով սոցա կուսակցութեանց էլ նմաններ, գուցէ այս հանգամանքը նոցա մէջ ծնուցանէր եւ Ֆերրիներ, Գլադստօններ ու Բիսմարկներ, մանաւանդ, որ մեր Կ. Պօլսեցի եղբարց մէջ շատ կան քաղաքագէտներ։ Յուսանք, որ առաջիկայ տարին էլ կ'ստանանք ուրախառիթ լուրը, թէ արդէն կազմվել են պահպանողական եւ յառաջադիմական կուսակցութիւնք՝ Տօրիներ եւ Վիգեր, ըստ անգղիականին, ինչպէս կազմվել են այս տարի ըստ ֆրանսիականին։ Այսպէս տարեից տարի յառաջադիմութիւնը զգալի կը լինի, այս տարի կը դառնանք ֆրանսիացի, միւս տարի անգլիացի, երրորդն էլ գուցէ գերմանացի, իսկ հայ երեւի կամ չը պիտի դառնանք եւ կամ աւելի ճիշդը միշտ հայ մնանք—բղաւենք, ճղաւենք ու միշտ նոյն խեցգետնի քայլերը ունենանք։

Ինչ եւ իցէ այս ամենայն ակիզբն է երկանից, երեւի հայ ազգը կը տեսնի եւ՛ վերջին արդեանց, որովհետեւ ինչպէս գրում է պ. Թղթակիցն «Արձագանքի», այդ հայ կուսակցութիւնք իրանց առաջին ունին հարցերն կաթողիկոսական եւ պատրիարքական, բայց մոռացել են գլխաւորը՝ քաղաքական, չէ՞ որ անժառանգ մնացել է Աթոռն Բրաունշվէյգեան, որին ժառանգ կարող է լինել հայ իշխանն Լուսինեան, որովհետեւ մեր վերջին թագուհին նշանած էր Բրոնսվիկի (Բրաունշվէյգի) դքսի հետ, եթէ իրաւունք էլ չը լինի իսկական, գէթ կայ մի սրտօնութիւն ստուերական, իսկ հայերին համար այդ էլ է բաւական.—ուստի եւ երկու կուսակցութիւնքըն էլ պէտք է որոշեն իրանց դիրքը ռազմագիտական, որպէս զի պատերազմից դուրս գան յաղթական։

Կեանքս պատերազմ է՛ ասում է առածը, այս է մեր Կ. Պօլսեցի եղբարց լաւ հասկացածը սրան հետեւելով այժմ թշնամի բանակներ են նոքա կազմած եւ իրար դէմ կազմ ու պատրաստ կանգնած, դրօշակներն էլ պարզած՝ մէկինը Արեւելքն է նորածին, միւսինը Հայրենիք, Թերճեման ու Էֆքիարը հին։ Կըռուախնձորն են հարցերը կաթողիկոսական եւ պատրիարքական, երկուսն էլ խնդիրներ են կենսական։ Այլ թէ այդ պատերազմը կեանք կ'առաջացնէ, թէ մահ կը բերէ, ժամանակը դրան կը վըկայէ։ Արդէն միանգամ այդ կուսակցութիւնք մշակեցին հարցը կաթողիկոսական եւ դուրս եկան յաղթական, արդիւնքն եղաւ երեւանյական—իսկ վընասն իրական, արդեօք սա պիտի լինի՞ նրանց դաս խրատական, թէ նոքա էլի պիտի համդէս գան ձեւերով ասպետական, համեն աղմուկ, տուրուղմբոց, աղաղակ—տակից դուրս՝ գայ մի փուճ կակալ կոլոլակ։ Որքան ես աշխատում եմ լինել լաւապաշտ, էլի չեմ կարողանում մոռանալ հանգամանքների տպաւորութիւնն ինձ վերայ, թողնել իմ յոռետեսութիւնս, որովհետեւ յիշեցնում է ինձ յիշողութիւնս, թէ ինչ է եղել մի երեւելի գերմանացի ճանապարհորդի վըկայութիւնն, որ ներկայ լինելով Կ. Պօլսոյ ազգային ժողովի նիստերին եւ տեսնելով թէ բեմական միութեան, եւ թէ ձախակողմեան կուսակցութեան վիճաբանութիւնքը, ասում է՝ այն եզրակացութիւնը, թէ այդ ժողովը չէ կարող հայ ազգը փրկել, նրան որ եւ է օգնութիւն տալ, նորա մէջ ամեն բան լոկ ձեւապահութիւն է, նա անհետեւանք եւ անօգուտ վիճաբանութեանց եւ ատենաբանութեանց կրթարան է, փաստաբաններ պատրաստելու վարժարան է, ժամանակ կորցնելու ժողովարան է։ Այս

Բայց որովհետև այդքան դրամը չէր բաւական և եկեղեցուց շատ վեր առնելն էլ անհնարին էր ի նկատի ունենալով նորա շուտով վերանորոգութիւնը, ուստի կազմուեցաւ հանգանակութիւն, որի գումարը նոյն իսկ երեկոյեան հասաւ 1581 ռուբլու, որի ստորագրութիւնը շարունակուելով մինչ օրը մօտեցաւ 2,000 ռուբլուն։ Այդպիսի պատկառելի գումար պատիւ է բերում ոչ միայն Ղզլարի ջերմեռանդ հասարակութեանը, այլ 3 Նորին Սրբազնութեանը, որ այսպիսի նիւթական սուղ ժամանակումն էլ կարողացաւ այդքան ստորութիւն հաւաքել։ Եւ մի խրախոյս մանաւանդ ստորագրութեան այն էր, որ նախ ինքը Սուքիաս եպիսկոպոս ստորագրուեց 100 ռուբլի, ապա Մարգար Մամաջանեանց 500 ռ., Սիմէօն Իզմիրեանց 300 ռ., Գրիգոր Ֆարրիկեանց 300 ռ., եղբարք Պապովեանք 100 ռ., Ա. Կաճկաճեանց 50 ռ., Մ. Աղաջանեանց 50 ռ., Խ. Խուբեանց 50 ռ., Ե. Մխչվելեանց 50 ռ., Կ. Բեբոյեանց 25 ռ., Յ. Թաթոսեանց 50 ռ., Ա. Մոլթանեանց 25 ռ., Յ. Պալասանեանց 25 ռ., Յ. Թամազեանց 15 ռ., Ն. Ջարջումանեանց 5 ռ., Յ. Սոլոմոնեանց 10 ռ., Գ. Վալիջանեանց 3 ռ., Ա. Թարխանեանց 10 ռ., Ջ. Արեշեանց և ռ., Մ. Անանեանց 1 ռ., Յ. Տէր-Գրիգորեանց 10 ռ., Կ. Աֆտանդիլեանց 10 ռ., Ղէյվան Էմինով 3 ռ., Գ. Գիլանցեանց 6 ռ., եղ. Ղամբարեանք 3 ռ., Խ. Ք. Ղօրղանեանց 3 ռ., Ի. Ք. Պապովեանց 10 ռ., դպ. Յ. Գօստանեանը 3 ռ., Յ. Աղաջանեանց 2 ռ., Ս. Եաղուբեանց 5 ռ., Յ. Միրիմանեանց 3 ռ., Յ. Դաւթեանց 1 ռ., բժ. Ա. Սուլթան-Շահ 10 ռ., Մ. Սերեբրակեանց 10 ռ., Ա. Թամազեանց 25 ռ.. Ս. Թամազեանց 15 ռ., Ս. Միրզեանց 15 ռ., Յ. Եակուլեանց 15 ռ., Գ. Գօլգեանց 15 ռ., Յ. Աստուածատրեանց 3 ռ., Խ. Մուրասեանց 5 ռ., Ե. Մեղնիկեանց 5 ռ., Մ. Թանդոյեանց 5 ռ., Գ. Բայինդուրեանց 5 ռ., Ս. Փառակեցեանց 5 ռ., Վ. Կօրօնտիլեանց ռ., Պ. Մահտեսեանց 15 ռ., Կ. Սարգսեանց 5 ռ., Յ. Մեհրաբեանց 10 ռ., Մ. Աբրահամեանց 10 ռ., Գ. Շիրվանբէգեանց 5 ռ., Մ. Մեհրաբեանց 10 ռ., Յ. Քուչուբէգեանց 10 ռ. և Մ. Թումանեանց 3 ռ.։

Այդ բոլոր անձինք ստորագրվելուց յետոյ, ոմանք նոյն գիշերը և երկրորդ օրը սկսեցին վճարել, իսկ շատերը խոստացան ըստ կարելւոյն շուտով վերջացնել։ Ժողովուրդը չափազանց գոհ մնաց այդ ժողովքից, որ առաջին անգամն էր տեսնում այդպիսի առաջնորդ, որի եպիսկոպոսական արժանաւորութեանց հետ միանալով ջերմ ժողովրդական և մարդասիրական հոգին մեծ կչիռ էին խոստանում Նորին Սրբազնութեան։ Երբ ժողովքը այսպէս յաջող վախճան ունեցաւ, եկեղեցւոյ և օրիորդական դպրոցի տան շինութեան համախօսութիւնքը գրվեցան, Նորին Սրբազնութիւնը պահպանիչով օրհնեց ամենքին ասելով. «Ձեր փառքը և պարծանքը եկեղեցիներն են և դպրոցները և ապագայն է դրանցով, աշխատեցէք, որ 1885 թ. ամառը գալիս պատրաստ լինի և երեխայոցն էլ մէջը կարդալիս տեսնեմ և ես առաւել ևս ուրախանամ Ձեր ուսումնասիրութեան վերայ»։

Ցիրաւի, այդպիսի մի հոյակապ երկյարկեայ շինութիւնը պարծանք է բերում Ղզլարին, մանաւանդ այդպիսի ժամանակ, որ կարենում է նրան վերջացնել։ Ժողովուրդը, հոգաբարձութիւնը և Նորին Սրբազնութիւնը այդ հոյակապ երկյարկեայ շինութիւնը շատ մեծ համարելով օրիորդաց դպրոցի համար, որին հարկաւոր է միայն չորս սենեակ (վարժուհին կամ վերակացուհին կարող է երթևեկ լինել, մի առանձին կարիք չը կայ գիշերօթիկ լինելու), որական դպրոցը տեղափոխելու են այստեղ, իսկ օրիորդացը արական դպրոցի տուն. (որ միմեանցից հազիւ 40 սաժէն հեռաւորութիւն կ'ունենան և մէջտեղումն էլ Լուսաւորիչ եկեղեցին)։ Վերին յարկում լինելու է դպրոցաց խորհրդարանը, փոխանորդի տունը և հոգևոր կառավարութիւնը, ուր և բնակուելու է Առաջնորդը այցելելուց. իսկ ընդարձակ դահլիճը ժողովարան կամ թատրոն։ Եւ այդպէս էլ պէտք է լինի, որովհետև երկու վերոյիշեալ հիմնարկութիւնքը—դպրոց և հոգ. կառավարութիւն— շատ սերտ յարաբերութիւն ունին միմեանց հետ, հետևապէս և միմեանցից անջատելը անյարմար է։ Այդ յարկի ընդարձակ դահլիճումն են լինելու, ինչպէս ասացի, հասարակական և երեսփոխանական ժողովները, եկեղեցեաց և դպրոցաց հաշիւները, երեսփոխանաց և հոգաբարձուաց ընտրութիւնները, և նոյն իսկ փոխանորդը և կառավարութեան անդամները դպրոցաց գործիչներից։ Թող այդ մասին լաւ մտածեն Աստուածածնայ թաղի մի քանի անհանգիստները. մանաւանդ որ այդ կառավարութեան բնակարանը, որ գտնվում է Աստուածածնայ եկեղեցւոյ բակում բոլորովին խախտ է և անձրև գալիս յատակի վերայ Գեննեսարիթայ ծովակն է կազմվում։

(Կը շարունակվի).

Ռանչպար

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ.

Նորերումս առաջին անգամն էր, որ եկեղեցիների ծխական ժողովուրդները հրաւիրուեցան. ամեն մի եկեղեցի իւր մէջ ծխական ժողով կազմել և իրենց մէջից ընտրել տասը պատգամաւորներ որոնք (վեց եկեղեցիներից) վաթսուն անձինք կազմելով, հրաւիրմամբ քաղաքագլխին, պէտք է հաւաքուին թեմական դպրանոցի մէջ և պիտի ընտրեն վեց նոր հոգաբարձուներ։

Այսպէս և կատարվեցաւ Յունիս 5-ին մեր ս. Լուսաւորչայ աւագ եկեղեցիումը, ուր տասն պատգամաւորներ ընտրուեցան։

Այդ ժողովում բաց այդմանէ երկու կարևոր և օրինակելի խնդիրներ ևս լուծուեցան։ Մեր աւագ եկեղեցին ունէր չորս քահանայ, որոնցից մինը անցեալ տարի վախճանուած լինելով, պէտք էր մի նոր քահանայ նշանակուէր հանգուցեալի տեղը։ Այդ մասին ուրիշ քահանաներ և կամ տիրացու քահանայացուներ աշխատում խնդրում էին ձեռք ձգել այդ արձակ և արդիւնաբեր տեղը. իսկ մեր խոհեմ Սրբազան Մակար Արքեպիսկոպոս առաջնորդը ժամանակիս մարդ լինելով, չէր նշանակում իւր կողմանէ մի որ և իցէ քահանայ. (թէև ուրիշի առաջնորդութեան ժամանակ դուցէ վաղուց չորրորդ քահանան ստացած կը լինէինք), այլ ասում էր, որ ծխական ժողովուրդը թող անէ, ինչպէս և կամի կամի երեքով մնայ, կամի չորրորդն էլ իւր կողմանէ թող նշանակէ, որին և կամի և ստորագրութեամբ իւր հաւանութիւնը տայ, այն ժամանակ ինքն էլ կը հաստատէ։

Այդ ժողովում բաւականին դատողութիւններից յետոյ, ժողովականներիս մէջ այն եզրակացութեան եկանք, որ բաւականանանք երեք քահանայով, որովհետև քահանայ աւելացնելը շատ հեշտ բան է, իսկ պակասեցնել՝ գրեթէ անհնարին։ Լաւ է, որ երեք քահ. աւելի մարդավայել ապրեն, քան չորսը լինեն և նեղանան ապրուստի համար։

Այդ հիման վերայ ժողովի մէջ աւագ երէց Խաչատուր քահ. Ջարիֆեանը համառօտ կերպիւ յայտնեց, թէ «դուք ժողովուրդ էք և իրաւունքը ձերն է քահ. աւելացնելը և այլն։ Ժամանակ է հասկանալ, որ անտարբեր մնալը հասարակական գործերի մէջ ժողովուրդը դէպի անկումն կը դիմէ։ Քահանայք ժողովրդի համար են և ոչ թէ ընդհակառակը։ Եկեղեցւոյ սպասաւորների ընտրողութիւնը ժողովրդի կամքէն է կախուած ինչպէս և մեր Սրբազան առաջնորդը ցանկանում է և այլն։

Բայց ոմանք ասացին, որ աւագ եկեղեցի է, պայծառութեան և ժամասացութեան համար չորս քահանայ հարկ է լինել, ինչպէս և առաջ էր։ Այդտեղ յարուցուեցաւ միտք, թէ ձայնաւոր դպիրներ է հարկաւոր պայծառ և գրաւիչ ժամասացութեան համար. ուրեմն թող քանքարաւոր և ձայնաւոր երիտասարդներ վարձով առնուին դպրութեան համար և՝ ով որ վարձով դպիր (տիրացու) լինել ցանկանայ, նա պարտ է առաջ քննութիւն տալ մեր Սեմինարի—թեմական դպրանոցի մէջ և ստանալ վկայական և այնու ներկայանալ եկեղեցւոյ վարչութեանը, Եւ այդպէս էլ բազմութեամբ ձայների վճռուեցաւ. երեք քահ. ունենալ և քննութեամբ ու վարձով դպիրներ։ Կարծում եմ, որ այս առաջին անգամն է գրեթէ բոլոր հայոց եկեղեցիներումը, որ դպիրները լինեն վարձով և քննութիւն բռնած կրօնական գիտութեան մէջ և՝ ձայնաւոր անշուշտ։

Այս կարգադրութիւնը իրականացնելուն համար մենք մի այնպիսի երեսփոխան ունինք, որ կասկած չը կայ շուտով մեր ցանկութեան կատարմանը։

Մեր պատուական երեսփոխանն է Սերովբէ Աճեմեանը, որ իւր պաշտօնը կատարում է ամենայնջերմեռանդութեամբ և օրինակելի է։

Յ. Փ.

ՀԱՇԻՒ

Անիի եկեղեցեաց և աւերակաց հոգաբարձութեան դրամական մուից և ելից, 1879 թուականի յուլիս ամսից սկսած (հոգաբարձութիւնն այդ օրից է սկսուած) մինչև 1884 թուականի սկիզբը։

Անիի հոգաբարձութեան ծանր պարտականութիւնը դրուելով մեզ վրայ, նախապէս խորհրդակցութեամբ Կարսի գերապատիւ առաջնորդի հետ՝ նոյն տեղում հաստատուելիք միաբանութեան բնակութեան համար հարկ համարուեցաւ շինել մի քանի սենեակներ Նորին գերապատուութեան վերահսկողութեամբ ուստի հոգաբարձութիւնն այդ առթիւ Ալէքսանդրօպօլում հանգանակութիւն սկսելով՝ նուիրատու գտնուեցան հետևեալ անձինքները։

Անձինք	ռուբլի կոպ.
Ման. Ջիլխաչեանց	1
Ստ. Քամբուչեան	5
Սահ. Աֆոյեանց	2
Յար. Սամբօլեանց	3
Աղէքս. Սահրատեանց	5
Խաչ. Շաթիրեանց	3
Յովհ. Տէր-Դաւթեանց	2
Յակ. Աղէքսանդրեանց	2
Յովս. Ա. քահ. Կոստանեանց	10
Վահ. Տէր-Յակովբեան	3
Մարտ. Ղարիպեան	5
Յար. Բուխիկեանց	5
Մահտ. Սիմ. Բարսամեանց	10
Գալ. Բաղրամեանց	4
Մահ. Սարգ. Թօսունեանց	2
Հայ. Բաղրամեանց	5
Ատ. Աֆոյեանց	3
Ոմն	2
Լուցիա Մարուքեանց	2
Աբր. Դաղիկեանց	2
Գր. Վէքիլեանց	10
Յովհ. Լալայեանց	7
Գր. եպիսկ. Աղաւնեանց	25
Ոմն հայ	1
Յար. Ջիթողցեանց	15
Յովհ. Սահրատեանց	5
Աւ. Սաֆարեանց	3
Ոմն	3
Ոմն	10
Գր. Բալասանեանց	3
Յար. Վանիցեանց	10
Ոմն	3
Մեծ-Ղարաքիլ. Նալբանդեանց	3
Սարգ. Ջիթողցեանց	4
Մատ. Բաղրամեանց	3

վկայութիւնն ու վճիռն իմաստուն գերմանացի ճանապարհորդի, որ յարմար է գալիս գրեթէ Ազգ. ժողովի այսքանամեայ արդիւնքի, ակամայ ստիպում է ինձ նրան ցիրկի նմանեցնել, ուր մարդիկ հանդէս են գալիս իրանց ճարպիկութիւնը ցոյց տալու, մէկը մարմնամարզութեան է ցոյց տալիս հրաշքներ, միւսը ձիարշաւի է անում հրաշալի ցոյցեր, երրորդը միմոսութեան է կատարում գեղեցիկ ծիծաղաշարժ դերեր—հետևանքը են լինում մարդոց ծիծաղ,—զուարճութիւններ, ժամանակաւոր բաւականութիւններ—արդիւնքն է ժամանակի կորուստ, ոչ մի օգուտ հոգեկան կամ մտաւորական, այլ և վնաս նիւթական։ Արդեօք նոյն հետևանքը չունի՞ն և մեր ըստ ֆրանսիականին կազմուած ազգային կուսակցութեանց գործունէութիւնք, ժողովի մէջ նոցա վիճաբանութիւնք, որոնց ժամանակ իւրաքանչիւրը կարողանում է ցոյց տալ իւր ատենաբանական սրամտութիւն ու ճարպիկութիւն, տա՞նում է հակառակորդի դէմ յաղթութիւն—հետևում է ծիծաղ ու ծափահարութիւն—որով և հարցը ստանում է վերջաբանութիւն։

Ես իմ կարճ խելքովս կարծում եմ, որ ֆրանսիական ձևով ժողով կազմելու համար պէտք է լինել ֆրանսիացի, ունենալ նորա անցեալն ու պատմութիւն, սորա վերայ հիմնուած կուսակցութիւն, որ ունի ոյժ և զօրութիւն, քանի որ վայելում է ազգի մի մասի համակրութիւն և օգնութիւն, առաջ տանելու իւր գաղափար և քաղաքականութիւն, իսկ հայ ազգը պահանջում է իւր ժողովից լոկ հաց ու գիտութիւն, ապահովութիւն ու խաղաղութիւն, մինչդեռ ազգային ժողովն իւր կուսակցութիւններով ու վիճաբանութիւններով առաջացնում է ազգի մէջ շարունակ երկպառակութիւն, անհամաձայնութիւն, մի կողմ թողնելով նորա իսկական պիտոյքների հոգացողութիւն, հանդէս է բերում անօգուտ խնդիրների կարևորութիւն։ Ես խորհուրդ կը տայի մեր թարմ ոյժ կազմող, յառաջադիմական միութիւնը բաղկացնող, ազգի բարիքը ցանկացող մեր հայ եղբայրներին, հետամուտ լինել ոչ թէ Ֆրանսիական պարլամենտական կարգ ու կանոններին, այլ հետազօտել մեր հայերի (Գազազ Յարութիւնների) կեանք ու գործունէութիւնն և նոցա բռնած քաղաքականութիւնն, թէ ինչպէս են նոքա վարել ազգի գործերը, կանգնել են այն մեծ հաստատութիւնները, որոնք պահպանել անգամ դժուարանում են նոցա հասկացող և լուսամիտ սերունդները։ Ես հաւատացած եմ, որ եթէ մեր եղբարք ուսումնասիրեն իրանց անցեալն և շրջահայեաց լինեն, կը կազմակերպեն իրանց ժողովն ոչ թէ ըստ Ֆրանսիականին, այլ ըստ զուտ հայկականին, կը յարմարեն այն իրանց չըրջապատող հանգամանքներին, սուս ու փուս կը գործեն, համեստութեամբ կը վարվեն, իրանց նիստն ու կացը, խօսքն ու եռանդը համաձայն իրանց ուժի կը չափաւորեն, այն ժամանակ և արդիւնք ցոյց կը տան, առ մեծամեծս ձգտող և ոչինչ չը կատարող չեն դառնալ։ Մեր մահը է օտարասիրութիւնը, որով մենք ամեն բանում օտարներին հետևում ենք նմանիլ, առանց նոցա գիտութիւնն ու ոյժը ունենալու, առանց նոցա կեանքն ուսումնասիրելու, հերիք է, որ նոցա արտաքին ձևերն ընդունենք, նոցա զգեստն ու կիսակօշիկը հագնենք, խոյրը ծածկենք—էլ չենք հարցնում, թէ արդեօք այդ խոյրով ծածկած գլուխն էլ ֆրանսիացու կամ անգլիացու գլուխ է, մեր դրամն ու ձեռքերն էլ ֆրանսիացու կամ անգլիացու են։ Մեր մեծ ցաւը կուրօրէն ամեն արտաքին ձևերին հետևելն է, և չեղածը մեր մէջ երևակայելն է, մեր թոյլն իրան ուժեղ է կարծում և ագէտն գիտուն—և այդ բանումն մենք ենք շատ յանդուգն։

Եթէ համարձակութիւնը քաղաքներ է նուաճում, ուրեմն յանդգնութիւնն աւելի կարող է գործել, ինչ հարկաւոր է շատ սովորել և գլուխ ցաւացնել, երբ յանդգնութեամբ ամեն բան կարելի է լինել ու գործել, նա մանաւանդ որ այդ մեր մէջ գրեթէ միշտ է յաջողել։

Եւ ահա այդ յանդգնութեամբ պ. պ. Ռադդէի ու Բերժէի հետ իբրև գիտնական միացել է և մեր պ. Երիցովը, ու կովկասագիտութեան մէջ ուզեցել է ցոյց տալ իւր կորովը, պարծենալ գիտնականի գիրքովը—երևի կարծել է, թէ ամենքն էլ հայերի պէս են ներողամիտ, ու միամիտ, ուշք չեն դարձնիլ նորա գրուածքներին և հետամուտ չեն լինիլ նորա առուած սխալ ու ծուռ տեղեկութիւններին և խարդախութեամբ մեկնած վկայաթղթերին։ Երևեցաւ, որ ռուս մամուլը չէ ամուլ—ահա պ. П...чъ ամսոյս 7-ի «Կավկազ» լրագրի էջերում հրատարակում է ֆէլիէտօն—որ նկարագրում է պ. Երիցովի տօն։ Ես կարծում եմ, որ նա ուրախութեամբ կը ցանկար կոչվիլ Անտօն—քան ունենալ այդպիսի տօն, որ ցոյց է տալիս նորա կեղծվիլը գիտուն, բայց իրօք ագէտ լինելն անհուն։ Իրաւ որ մեր մեծ ախտն է մեծամտութիւնն ու յանդգնութիւնը, կարծես մեղք է համեստութիւնը։ Չը գիտենք ինչ կարիք կար պ. Երիցովին իւր լեհերից աւելի ոտքերը ձգել և յիշել գերմանական ու անգլիական գիտնականներ իբրև կարդացած նոցա գրութիւններ,—ձևանալ գերմանագէտ, լինելով այդ լեզուի մէջ կատարելապէս ագէտ։ Կարծես պարծանք ու քաջութիւն է խաբել ուրիշներին և իրան, մոռանալով որ սուտ ոտքերը կարճ են, միանգամ նա կը գայ երևան, ինչպէս պատահեցաւ և մեծ. պ. Երիցովին, և խայտառակեց նորան բոլորովին։

Երբ այս է մեր վիճակ, ինչ ասել կուզի որ գիտնական է ամեն իմաստակ, մի խօսքով խայտառակութիւն խայտառակութեանց է. ինչո՞ւ. որովհետև մեր մէջ գիտութեան տեղ ագիտութիւն է, իմաստութեան տեղ յիմարութիւն է, իրականութեան տեղ երևակայութիւն է, համեստութեան տեղ մեծամտութիւն ու յանդգնութիւն է։ Այս պատճառով էլ ագէտ կարկատան իմաստակը գիտնական է անուանի, պատասխօս հերքաթբանը բանաստեղծ ու վիպասան երևելի, անշուշտ այդ հաշւով նշանաւոր ֆէլիէտօնիստ է և ձեր

Փոլ. Է.

Գր. Զօլախեանց	2	
Աղ. մահտ. Կարապետեանց	2	
Մկրտ. Սէչլանեանց	2	
Նազարէթ Ղուկասեանց	2	
Պետ. Բէպուրեանց	1	
Վաս. Խան-Աշուղեանց	5	
Պետ. Պալասանեանց	1	
Բր. Սիմէօնեանց	5	
Ստ. Կիւրղինեանց	3	
Միքայէլ Միրզոյեանց	10	
Աղաբ. Յովհանջանեանց	100	
Արտ. Ցակոբեան	2	
Վալ. Շահուբաթեանց	25	
Արշ. Վարդապարիկեանց	5	
Ոմն	10	
Ոմն ուսանող	1	
Ոմն	10	
Նիկ. Տիգրանեանց	3	
Ոմն	3	
Պետր. Զիթողցեանց	50	
Ոմն	2	
Մահտ. Մկրտ. Խաչատրեանց	5	
Նահ. Աֆրիկեան	1	
Գէորգ Ղարիպջանեանց	5	
Խաչ. Բունաթեանց(լուսանկար)	3	
Գարբ.-բէգ Շահնազարեանց	10	
Անախ. Մահտ. Յարոյեան		50
Յովհ. Կոստանեանց	5	
Աղ. Տիգրանեանց	5	
Գ. Խոյեցեանց	3	
Մկրտ. Կոստանեանց	10	

Ուսուցչական խումբը և այն պարոնները, որոնք մեծ, Ռափայէլ Պատկանեանցին հիւրասիրելով՝ հրաւիրեցին Անի, նուիրեցին.

	Ռ.	Կ.
Ռափայէլ Պատկանեանց	10	
Կար. և Աստ. Խոսհակեանց	40	
Եղբարք Արարաջեանք	10	
Մակ. Տէր-Սարգսեան	5	
Երգիչ Ջիւանի	3	
Մկրտ. Տալեանց	3	
Կար. Տէր-Յովհաննիսեան Կարնեցի	2	
Լուսանկար Խաչ. Բունիաթեանց	5	
Պետր. Հայկազունի	5	
Գ. Մարջանեանց Տաշխնդշլաղցի	10	
Յովհ. Ելագեանց	4	
Գր. Շահբուտաղեանց	3	
Մկրտ. Խալիբեանց	5	
Կար. Տէր-Աղամեան	10	
Հայր. Ղուկասեանց	10	
Սէթ Բաբայեանց	25	
Գեղամ Տէր-Պետրոսեան	10	
Աղ. Ամիրեանց	3	
Աբիս. Յովհաննիսեանց	30	
Մինաս քահ. Տէր-Պետրոսեանց	5	
Աստ. Խոսհակեանց	10	
Մահտ. Գէորգ Բաբայեանց	10	

Կարսի գիւղապատիւ առաջնորդի ձեռքով նոյն 1879 թուականում նուիրել են հետեւեալ պարոնները Անի այցելելով։

Յովակիմ Գեղամեանց Ալեքսանդրապոլցի	200	
Գէորգ Աղնուսեանց Ալեք.	200	
Յակ. Աստոյեան	3	
Խաչ. Բախալեան	3	
Յովհ. Փիլպէչեանցի երկու անգամ խոստացած Անիի աւերակների նըկարած գինն	80	
Գր. Միրաքեանց	10	
Ոմն	4	40
Վար. Վարդանեան	1	
Կար. Սաւաձեանց	2	
Դաւ. Աղասխալեանց	5	
Աղ. Տաթեանց	10	
Յովհ. Զարխչեանց	1	
Նազար. Փնչամալձեանց	2	
Խաչ. Կնաեղցեանց	1	
Մուշեղ Բաբայեանց	3	
Շաւ. Վանեցեանց	3	
Վռամ. Վանեցեանց	3	
Կար. Զաւահեանց	2	
Ոմանք Ալեքսանդրապոլցիք	3	
Ազգասէր (ազգանունը չի ճկարդացվում) նուիրել է	25	
Մի քանի գիւղացիք	1	80

1879 թ. մուտք գումարն է 1253 ռ. 80 կ.

1880 թուականի մուտքը թէ այցելուներից և թէ իւր սեպհական արդիւնքից.

Կարմիր վանքցիք 2 ռ. Ուղուզլեցիք 5 ռ. Մաւրակցիք 2 ռ. Ղզնիցիք 8 ռ. Նախիջեւանցիք 4 ռ. Զաչէցիք 3 ռ, Քիրսեցիք 3 ռ. Տէր-Դանիէլն ու Յակ. քըհէն 1 ռ. 50 կ. Ղարաղաղ գիւղացիք 3 ռ. Խոր գիւղացիք 2 ռ. Կաղզուանցիք 5 ռ. Զաք. Զանփոլատեանց 2 ռ. Ստ. Բղարեանց 1 ռ. Տիգ. Յակոբջանեանց 1 ռ. Նաս. Գօրոյեանց 20 կ. Ն. Խաչատուրեան 1 ռ. 50 կ. Սեդ. Սափարեան 1 ռ. 50 կ. Աւ. Մահտ. Յարութիւնեան 20 կ. Յակ. Աղասեան 40 կ. Ոմն 40 կ. Յակ. Բաբայեանց 1 ռ. Աղ. Մատղաչեան 1 ռ. Ջերմալի գիւղացիք 4 ռ. Բէքիա գիւղացիք 8 ռ, Բանկլահմացիք 15 ռ. Ախալքալակցի Մահ. Գրիգորեան 5 ռ. Губернскій секретарь Степанъ Ивановъ 1 ռ. Շուլավէրցի Սիմ. պառաւեանց 3 ռ. Յակ. Աղասեան 1ռ. Վանքի արտատեղից 90 ռ.։

1880 թ. մուտք գումարն. 175 ռ. 70 կ.

1881 թուականում Անիի այցելութեան են եկել հետեւեալ անձինք և նուիրել.

Կար. Ջալալեանց Բաղ. Նաւասարդեանց և Գէորգ Հէջուպեանց 4 ռ., Նոր-Նախիջեւանցի Բաղ. Խաչիկ և աղնակ 2 ռ. Գր. Օղլիեան, Պօղ. Սաաէթեան, Երևանցի Աղամ. Մելիք-Աղամալեանց, Աղէքս. Մելիք-Աղամալեանց, Տփխիսեցի Միք. Տէր-Միքայէլեանց, վեց այցելուք, Մահտ. Սարգ. Խաչատրեանց, Զարըս անձինք, Յուսիկ վ. Մովսիսեանց, 3-ական ռուբլի, Կար. Օղլիեան, Սուանվերացի Յովհ. Աբգարեանց, Աղէքսանդրապոլցի Յար. Քէչիչեանց, Այցելուք, Տիկ. Սալմի Նալեանց (մի ոսկի) Եգօր Ոսկանեանց, Դզլարցի Ղուկ. Նալբանտեանց, Աչտարակցի Եփր. Սարկ. Սուքիասեանց, Վահ. Սպօրչիկեանց, Աստ. Սպարապետեանց և իւր ընկերները, Հայ ոմն, ալէքսանդրոպոլցի Թոր. Դօլթուղչեանց, Նիկքին-Քեառիկլարցիք, 2-ական ռուբլի, ալէքսանդրոպոլցի Գր. Տիգրանեանց, գաբբանցի Աղ. Թասաքալեանց, Աստոյեանց, Հայկ Բաբայեանց, տիկ. Զար. և օր. Արուսեակ Բաբայեանց, Սեկէյ Գէմուրով, Վարդ. Մուսաէեան, ալէքսանդրոպոլցի Համբ. Սամբուլցեանց, Արշ. Հայկազունի, տիկ. Մարգ. Մխիթարեանց, 1-ական ռուբլիք ազուլեցի Դաւ. Քալանթարեանց 5 ռ., Օրթա-Քեառիկլարցիք 4 ռ., Համզաքեարակցիք 8 ռ., Բաշ-Քեառիկլարցիք 8 ռ., Բայրաղտարցիք 1 ռ. 50 կ., վանքի արտատեղի համար վարձ ստացուեցաւ քիւրտ Նապօյից 100 ռ., գանձակեցի պ. Ներս. Շահլամեանցի ձեռքով ստացուեցաւ 20 ռ.։

1881 թ. մուտք գումարն է 215 ռ.

1882 թուականում գոյացած մուտքը.

Գուլբիանցցիք 5 ռ. Խլխիկացցիք 15 ռ. Ղազանչեցիք 10 ռ. Եկանլարցիք 7 ռ. Նորաշէնցիք 9 ռ. Մեծ Արխվալեցիք 8 ռ. Փոքր Արխվալեցիք 1 ռ. Մահմուտճուղցիք 4 ռ. Մօլլագեօկչեցիք 9 ռ. Բօղազքեսանցիք 4 ռ. Սօխութլեցիք 10 ռ. Շիրվանճուղցիք 2 ռ. Սօնկիւրլեցիք 3 ռ. 60 կ. Ջիթհանքովցիք 7 ռ. Ջարնջեցիք 3 ռ. ախալքալակցի Եօթն ընկերներ 6 ռ. Նոր-Նախիջեւանցի պետր. Քէչիճեան 2 ռ. Կար. Ձիվէլէկեան 2 ռ. Աստախանու Ստ. Ղուրղանեան 1 ռ. Նոր-Նախիջեւանցի ոմն 2 ռ., Մօզդօկցի Գաբ. Վարդանեան, աղ. Բաղչեանց, Լուկ. Մելիքեան, աստրախանցի Գր. Ֆարմանեան, Ղազ. Սերբրեկով. ալէքսանդրոպոլցի Ստ. Յովակիմեան, ախալքալակցի Սիմ. Մատոյեան, Նիկոմիդացի մահտ. Թովմ. Կարապետեան, Յովհ. Տէրտէրեան, Օնիկ տէր-Յարութիւնեան, Մահտ. Դաս. Ոսկանեան, Մահտ. Գր. Զումպուլեան, ալէքսանդրոպոլցի աղ. Եաղճեանց, կօղբեցի Սահ. Յախովբեան ար. Շաթիրեանց, Յովհ. Տէր-Միրաքեանց, Յովհ. Խաչատրեան, Մահտ. Տիգր. Խաչուկեան, Մահտ. Դաւ. Խալէզեան, Մահտ. Ներսէս, Ներս. Փափազեանց, Մահտ. Կար. Բարսեղեան, Մահտ. Խաչ. Բարսեղեան, Մահտ. Յակ. Բարսեղեան, Զաքար. Բարսեղեան, Պօղ. Ռուսեան, Մահտ. Թոր. Ներկարարեան, Ստ. Մըկրտչեան, Սարգ. Զիլլեան, Մեծ-Ղարաքիլիսեցի Նահ. ազատեանց, Պետր. Տէր-Ստեփանեանց, Վ. Բէգզաչեանց, Ստ. և Եղիս. Ղամալեանց, Նոր-Նախիջեւանցի Զէպանով, 1-ական ռուբլի, Կարնեցի Թադ. Համէսեան 9 ռ., արաբկերցի ոմն 2 ռ. Ոմն (վրացերէն է գրուած) 3 ռ. ալէքսանդրոպոլցի մահտ. Յով. Ոսկանեանց 2 ռ. Խաչ. Պարունակեանց 80 կ. Առաք. Ղարիպեանց 4 ռ. Նոր-Նախիջեւանցի տիկ. Եր. Շահպազեանց 5 ռ., Շուշեցի Բալ. Զաքարեանց, 3 ռ. Տփխիսեցի Սօղ. Ղօրղանեանց և Սիլիկեանց 3 ռ., Բժ. Աւ. Բաբայեանց, ալէքսանդրոպոլցի, Յովհ. Տէր-Գէորգեան, Саперные офицери, Բաղտ. Գաբրիէլեանց, 3-ական ռ., Կար. Կոստանեանց, Ներսէս Շահլամեանց, Հայ-կաթոլիկ Ներս. Վարդ. Ճնտոյեանց, Սարգիս Շաթիրեանց, Գալ. Զարխչեանց, Ս. Բէգզաչեանց, Աննա Բէգզաչեանց, 2-ական ռուբլի, Մահտ. Կար. Էմին Մանխայը, Ստ. Տէր-Սահփանեանց, Կիպ. Աղաջանեանց, Միք. Գարպալեանց, Եփրեմ Քեռլիեվ, 50-ական կոպէկ, Վասիլ Աբէլեան 1 ռ. 50 կ., Լիզա Աբէլեան 1 ռ. 50 կ., ալէքսանդրոպոլցի Մուշ. Քեանդարեանց 5 ռ., Օնոփ. Փափազեան, Մահտ. Աւ. Շալճեան, 20-ական կ., Կար. Ջնարեան 40 կ., Միսակ Փակկալեան 35 կ., Աղ. Պալիեան 10 կ., Շուշի քաղաքից մեծ. Բեհբուդ-բէգ Փիրումեանցի ձեռքով ստացուեցաւ 36 ռ., Աստրախանից բարեչնորհ Յովհ. Վ. Շիրակունու ձեռքով ստացուեցաւ 180 ռ., վանքի բանջարանոցից 8 ռ., վանքի արօտատեղի վարձ ստացուեցաւ Սուանվերացի մահտ. Կար. և Յակ. Համզոյեանցներից 140 ռուբլի։

1882 թ. մուտք գումարն է 578 ռ. 65 կ.

1883 թուականում գոյացած արդիւնքը.

«Մշակ» լրագրի խմբ. մեծ. Գր. Արծրունու առանձին գրութեամբ՝ Խարկովից և Յարիցինից ուղարկուած դրամներն ստացուեցան ամենն 190 ռ., Մեծ. Յովհ. Տէր-Միրաքեանցի ձեռքով ստացուեցաւ Նոր-Նախիջեւանից տիկ. Երան. Շահպազեանցից 30 ռ., Ոմն, Սամս. Բաղաձանեանց, Նիկ. Նիկողայոսեան, Թիֆլիզեցի Յովհ. Մխիթարեանց, Թաւրիզեցի Թադ. Մելիք-Անդրիասեանց, Երևանցի Սահ. Արտաղեանց, 1-ական ռ., Սարր կար. գնացող 6 ուխտաւորք 3 ռ. 50 կ., Գր. Ապաձեանց 50 կ., ալէքսանդրոպոլցի մահտ. Կար. Իւղբաշեանց, ալէքսանդրոպոլցի Աղ. Իւղբաշեանց, 3-ական ռ., Դզլարցի Մատ. Նուղլյեանց, Գր. Գաբրիէլեանց 2-ական ռ., Օր. Մաբիամ Մութաֆեանց 10 ռ., վանքի արօտատեղից վարձ ստացուեցաւ քիւրդ Նատոյից 130 ռ., վանքի բանջարանոցից եկամուտ 15 ռ.։

1883 թ. մուտք գումարն է 395 ռ.

1879 թուականի յուլիսից մինչև Ներկայ 1884 թուականի սկիզբը բոլոր եկամուտից գումարն է ամենն 2618 ռ. 5 կ.։ Այս գումարից 80 ռ. կազմում են պ. Փիլպէչեանցից երկու անգամ խոստացուած Անւոյ աւերակների ժողովածու լուսանկար պատկերները, որոնք ժապաւեննալ մատենում նոյն գնահատութեամբ են նշանակուած. Պատրաստի դրամ կար հոգաբարձութեան գանձապահի մօտ ներկայ թուականի սկըզբում 83 ռուբլի 1 կ., իսկ մուտք մնացորդ 2447 ռ. 89 կոպէկը ծախսուած է։ Բայց պարզեւան նոյնքան ժամանակամիջոցում եղել է ծախք ամենն 2719 ռ. 31 կ., որից 1603 ռ. 80 կ. շինութեան վերայ է ծախսուել, հողի մշակութեան համար 68 ռ. 30 կ. անասնեղէններ են գնուել 194 ռ. 25 կ. մշակի, տնտեսի և պահապանի համար 190 ռ. 10 կ. միաբանութեան կենսական պիտոյքների, տնտեսական գործիքների և կահ-կարասեաց համար 662 ռ. 86 կ., վասն որոյ ծախքը համեմատելով մուտքի հետ առաջինն աւելանում էր, կամ այսպէս ասել, պարտք էր մնում հոգաբարձութիւնը 264 ռուբլի 16 կոպէկ, որը ծախսել է իւր սեպհականութիւնից Կարուց Գերապատիւ առաջնորդ Գր. եպիսկոպոս Աղուանեանցը և տակաւին մնում է անվճար։

Հոգաբարձութեան կողմից՝

Գանձապահ Մահտեսի Գէորգ Բաբայեանց.

Մինաս ք. Տէր-Պետրոսեանց

22 օգոստոսի 1884 ամի.

Ալէքսանդրապօլ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մաճառստանի նախագահ Տիսսան Սկիրնեվեցի տեսակցութեան մասին իւր ճառում պատգամաւորաց ժողովում ասում է. «ինչ ինձ է վերաբերում ես ի սկզբանէ ուրախութիւն յայտնեցի գերմանական—աւստրիական դաշնակցութեան մասին և որքան ինձանից կախված էր կոմսակի կերպով աշխատեցի բատ կարողութեանս նպաստել որ այդ յարաբերութիւնք աւելի ամրանան և սորա համար ամենայն ճիգ թափում էի, որովհետև իմ համոզմունքով և հայեացքով այս դաշնադրութիւնը նպատակ կարող էր ունենալ միայն խաղաղութեան պահպանումն։ Դաշնակցութեան այս ազդեցութիւնն երևեցաւ և մի այլ կողմից։ Նորա ձգող զօրութիւնն երևեցաւ և այն դրացի պետութեանց և ազգերի վերայ, որոնք նոյնպէս հոգում էին խաղաղութեան պահպան մասին. ինձ թվում է, որքան շատ զառնվին այսպիսի պետութիւնք այնքան աւելի նա հաձելի է, խաղաղութեան պահպանման տեսակէտից։ Սրբէն այս համաձայնքն միայն հերիք է, որ չարտօսպայով տէրութեանց վերաբերութեամբ որ և է նկատողութիւն, որ կարող էր նըրան գրգռել և հեռացնել նրան միանալու նոյն նպատակի համար։ Նաև եթէ այժմ այս պետութիւնն, որ սահմանակից է, թէ՛ Գերմանիայի և թէ՛ մեզ— Ռուսաստանն եմ ասում իւր կողմից յայտնում է, թէ ինքն էլ է ցանկանում մեզ հետ ընկերանալու, որպէս զի խաղաղութիւնը պահպանվի այն հիման վերայ, որ հաստատված է միջազգային պայմանադրութեան վերայ, այսպիսի դէպքում խաղաղութեան ամեն անկեղծ բարեկամ պէտք է միայն ուրախանայ (կենդանի հաւանութիւն)։

Սրանից հետ Տիսսան պատասխանեց Իրանքի հարցմունքին Սկիրնեվեցի տեսակցութեան աւելի հետեւեալը. «Մեր յարաբերութիւնքը Ռուսաստանի հետ կարելի է ճշգութեամբ ըմբռնել միայն լաւ ճանաչելով մեր յարաբերութիւնքը Գերմանիայի հետ։ Գերմանիայի և մեր տէրութեան մէջ եղած դաշնադրութեան էութիւնն այն է, որ երկու պետութիւնք միացել են փոխադարձ ապահովութեան համար վտանգների դէմ, որոնք կարող են արտաքուստ սպառնալ։ Բայց նորա իսկական նըպատակն է խաղաղութեան և ոչ պատերազմի պահպանումն։ Եթէ նորա գլխաւոր նպատակն է խաղաղութեան պահպանումն, ուրեմն բընականաբար նոքա պիտի աշխատէին բարեկամաբար յարաբերութիւնք հաստատելու դրացի տէրութեանց հետ, գլխաւորապէս, խաղաղութեան պահպանման տեսակէտից, Ռուսաստանի հետ և այսպէս առաւել ապահովել խաղաղութեան պահպանման երաշխաւորութիւնը։ Այսպէս թէ՛ մեր և թէ՛ Գերմանիայի կառավարութիւնը պէտք է ամեն ճիգ թափեն այս յարաբերութեանց օրինական և խաղաղացուցիչ բնաւորութիւն տալու։ Պէտք է խոստովանել, որ դաշնակից պետութեանց ձգտումները Ռուսաստանի կողմից մեծ համակրութեամբ ընդունվեցան։ Սորա հետեւանքն եղաւ Սկիրնեվեցի տեսակցութիւնն, որ երեք կայսրներին տուեց միջոց յայտնելու միմեանց իրանց բարեկամական զգացմունքներն, որոնք առանց դորա էլ լարուած չէին, իսկ նոցա նախարարները կարող եղան փոխադարձաբար բացատրել իրանց հայեացքները իրերի ընդհանուր վիճակի վերայ։ Իմ կարծիքով այս տուեց եւրոպական ազգերին այն օգուտն, որ աւելի հաստատապէս երաշխաւոր եղաւ խաղաղութեան պահպանման արդէն գոյութիւն ունեցող միջազգային պայմանադրութեանց հիման վերայ։ Եւ իրաւ, այս դէպքի լուրն ամենուրեք մեծ ուրախութեամբ ընդունվեցաւ, որովհետև այլապէս էլ չէր կարող ընդունվել, քանի որ երեք ամենազօրեղ պետութեանց գըլուխները միայն ընդհանուր ցանկութեամբ պահպանելու խաղաղութիւնը։ Այս տեսակցութիւնն էր իբաղորդումն այն բարոյական ձգտումների և նպատակի, որ հիմն էին գերմանական և աւստրիական կայսրների դաշնակցութեան։ Ռուսի և Սկիրնեվիցում կարիք չը կար որ և է գրաւոր պայմանաթղթի կամ արձանագրութեան կազմելուն։ Ընդհանուր խաղաղութեան պահպանման համար հերիք էր անկեղծ համաձայնութիւնն այս մասին կայսրների և սոցա կառավարութեանց մէջ։ Մեր կառավարութիւնը ամուր կը պահպանէ Սկիրնեվիցում կայացած որոշումն համոզված լինելով նոյնը փոխադարձաբար տեսնելու և Ռուսաստանի կողմից։ Ահա ընդհանրապէս տեսակցութեան հետեւանքն, որ յայս ունիմ թէ Գերմանիայում կը համարեն հաստատութիւնը դաշնակցութեան աւստրիական և գերմանական պետութեանց մէջ։ Ինձ թվում է, թէ խաղաղութեան կուսակիցներին այս ամենամեծ երաշ-

խաւորութիւնն է և ես կարծում եմ, որ Մաճառստանի և մաճառ ազգի բարեկամ չէ կարող լինել այն անձն, որ լուր կը տարածէ, թէ իբրև Մաճառստանը կամ մաճառ ազգը, ատելութեան զգացմունքից դրդած, ընդունակ է արտայայտելու այնպիսի ձգտումներ և գործողութիւնք որ և է ազգի վերաբերութեամբ, որոնք կարող էին մեզ անհրաժեշտ խաղաղութիւնը խանգարել և կամ նրան աւիթ տալ (կենդանի հաւանութիւն): Ես այն կարծիքն ունիմ, որ կառավարութեան իւրաքանչիւր ձգտումն, որոյ նպատակն է խաղաղութեան պահպանումն, պաշտպանութիւն կը գտնէ թէ պատգամաւորաց և թէ ազգի կողմից։» (կենդանի հաւանութիւն):

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Խմբագրութիւնս շնորհակալութեամբ ստացաւ կենսագրութիւն և կտակ Սարգիս Արքեպիսկոպոսի Հասան-Ջալալեանց գրքոյկը, գործ Մաղաքիայ վարժապետի Գլուզեան, հրատարակութիւն մեծ. պ. պ. Նիկողայոսի Բէր-Յակովբեանց. Գիրքն ունի և լուսանկարը հանգուցեալ Արքեպիսկոպոսի։

* * *

Ամսոյս 17-ին երեկոյեան 6 ժամին յանկարծ ահագին բոց բարձրացաւ Սապեօրնի զօրանոցի բակից։ Այրվեցաւ զօրանոցի բակում եղած գազի գործարանը, որ 24,000 ռուբլի էր նստել կառավարութեան և չէր ապահոված։ Մերձակայ շինութիւններն անվնաս մնացին, շնորհիւ հրշեհաշէջ և զօրանոցում բնակվող զինուորների աշխատանաց։

* * *

«Արևելքում» կարդում ենք այնպիսի լուրեր, որոնք բոլորովին հեռու են ճշմարտութիւնից, չը գիտենք ինչ օգուտ ունին այդպիսի սուտ լուրեր հաղորդողները Թիֆլիսից և այլ տեղերից։ Ով գիտէ մեր տաճկահայ եղբարք էլ զուտ դրամի տեղ են ընդունում այդ սխալ տեղեկութիւնքը։

Այնտեղ հաղորդած է, իբրև թէ ռուսաց կառավարութիւնը Մակար Սրբազան Արքեպիսկոպոսին 3000 ռուբլի թոշակ է նշանակած — սուտ է։

— Թիֆլիսից նոյն լրագրին հաղորդած է, իբրև թէ կառավարութիւնը կարգադրութիւն է արած, որ առաջիկայ կաթողիկոսական ընտրութեան համար պատգամաւոր ընտրվելու իրաւունք չ'ունին նախկին պատգամաւորները — նոյնպէս սուտ է։

* * *

«Կաւկազ» լրագիրը հաղորդում է, որ մեծ. պ. Գ. Բարխուդարեանցը նշանակվել է քաղաքային դպրոցների տեսուչ 720 ռուբլի ռոճիկով։ Պ. Գ. Բարխուդարեանցը հայոց լեզուի ուսուցիչ է առաջին կլասիկական գիմնազիոնում և երբեմն կառավարիչ է եղած Գուչէթի արքունի դպրոցին։

* * *

«Нов. Обозр.» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցն ի միջի այլոց գրում է. «Տաճկաստանի համար ամենածանրն այն է, որ նա պարտաւոր է համարում իրան առանձնապէս հսկելու այն ազգերի վերայ, որոնք մինչև ցայժմ նորա օրինաւոր հպատակներն էին համարվում։ Փաշաներն միշտ երևակայական երկիւղի մէջ են հայերի ապստամբութեան առթիւ։ Ամենաչնչին դէպքերը վրդովման պատճառ են դառնում։ Երեք շաբաթ առաջ Վան եկան գիւղից մի քանի երիտասարդներ։ Դրանցից մէկն, որ գիւղական ուսուցիչ էր, ունէր Բերդանկա հրացան։ Մաքսատան պաշտօնատարը բանտարկել տուեց նրան. խիստ հարց ու փորձը սկսվեցաւ։ Ուսուցիչը չը կամեցաւ յայտնել, թէ ումից է գնել. միայն նորա ընտանիքից իմացան, որ նա այն Շ...ից, որ այժմ գտնվում է Թիֆլիսում. և ոստիկանութիւնը Շ...ի փոխանակ սորա եղբօրն է կալանաւորել։ Ուսուցչի տունը հետազօտելիս գտել են աննշան հայրենասիրական ոտանաւորներ, որոնք թուրքերէն թարգմանելով քննիչները նրանց յեղափոխական գրուածքներ են համարել։ Քննութեան հետևանքն եղել է և այլ կալանաւորութիւնք։

Խմբագիր Պ. ՍԻՄԷՕՆԵԱՆՑ.
Հրատարակիչ Հ. ԷՆՖԻԱՃԵԱՆՑ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

Պատիւ ունիմ հասուցանելու պատուելի հասարակութեան գիտութեանը, որ եկել է Վինտէրի միակ երևելի թանգարանը (մուզէյ), որ Եւրոպայի ամեն մայրաքաղաքներում հանդէս է եկած, ինչպիսի են Ս. Պետերբուրգ, Մոսկվայ, Փարիզ, Վիէննայ և Բերլին։

Թանգարանի բացման մասին մանրամասնութիւնք յայտնվեն առանձին աֆիշաներով։

Թանգարանը տեղաւորվում է Գոլովինսկի պրոսպէկտի վերայ պ. Միրզոյեվի տեղում։

Վ. ՎԻՆՏԷՐ.
1—5

ՅԱՅՏՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ
ՍԷՅԵԱՏԻ (կապիտան Պետրոս Մաղաթեանց) ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ընտիր թղթի վերայ մաքուր տպուած I, II և III մասերը միասին լոյս տեսաւ և արդէն վաճառվում է Բագվում իմ սեպհական տպարանում և Թիֆլիզի գրավաճառանոցներում. գինն է 1 ռ. 20 կ.։
Ցանկացողները կարող են դիմել հետևեալ հասցէով.— Въ Баку въ Типографіи Александра Гасабова.
4—30

ՄՈՂՆՒՈՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՑ ՄՕՏ
ԵՐԿՈՒ ՓՈՔՐ ՏՆԵՐ
Համարաւ 3 և 5
ՏՐՈՒՈՒՄ ԵՆ ՎԱՐՁՈՒ
Այն պայմանաւ, որ նորանց նորոգութիւնն և կարկատանքն յանձըն առնէ վարձողն։ Դիմել երեսփոխանի Մովսէսեան սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ Թիֆլիսում։
(2—3)

Կովկասեան գրավաճառանոցի Զ. Գրիգորեանցի հրատարակութեամբ
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Ընդհանուր
ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ԴԱՍԱԳԻՐՔ
Հայոց դպրոցների համար, մասըն ուսումնական և բնական (առաջին շրջան) 40 պատկերներով. Աշխատասիրեց Աղէք. Սիմէօնեան։
(10 — 2)

Ալէքսանդրապօլու Հայոց Վիճակային Հոգևոր դպրոցի II, III և IV դասատանց համար հարկաւոր է հայոց լեզուի և հայոց պատմութեան ՈՒՍՈՒՑԻՉ, որ ունենալու է շաբաթական 20 դաս։ Ցանկացողները կարող են դիմել նոյն դըպրոցի հոգաբարձութեան և առաջարկել իրանց պայմանները հետևեալ հասցէով.—Попечительству Александропольскаго Армянскаго Духовнаго училища.

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ընդհանուր ժողովը սեպտեմբերի 30-ի նիստում նշանակեց երկրորդ ընդհանուր ժողով հոկտեմբերի 7-ին, կիւրակի առաւօտեան 11 ժամին Արհեստաւորաց կլուբի դահլիճումը (Վելիամինովսկի փողոց, տուն իշխ. Ամատունու) առաջարկած հարցերին վերջնական վճիռ տալու համար։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿԻՑ ԴՈՒՐՍ ԵԿԱՒ
«ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՉԱՓՈՒԹԻՒՆ»
Մասն առաջին Պլանիմետրիա.
Հեղինակութիւն Մոսկվայի կայսերական համալսարանի պրօֆէսսօր Ա. Դաւիդովի, թարգմանութիւն Երկրաչափ Վախտանգ Հասան-Ջալալեանցի։
Ծախվում է Տփխիսու բոլոր հայ գրավաճառների մօտ և թարգմանչի մօտ. հետևեալ հասցէով.— Въ Тифлисъ. Штабъ—Кавк. Воен. Округа Поручику Гасанъ—Джалалянцу.

«ԱՂԲԻՒՐ»
Լոյս տեսաւ № 10 (հոկտեմբերի) և ուղարկուեց բոլոր բաժանորդներին.
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
№ 10
Ոսկու աղբիւր (Ռոմանւոր) Սրենգ. — Հսկայ մրջիւն (շարունակութիւն և վերջ) Տ. Գիւլզալեանց. — Ֆրիգովսի (Հայնէից բանաստեղծութիւն) Րաֆֆի. — Փրիգովսի (Շարունակութիւն և վերջ) Րաֆֆի։
ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ.
Կենդանիների լեզուն փոխադր. Լեւոն Մ.—Ա.։
ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.
Այս տարուայ անձրևային լինելու պատճառը.— Զօրժ Դարվինի հետախուզութիւնը մարդուս շրջանաձև թափառելու մասին։
ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ.
Զարթուցիչ.— Մի լաւ դաս։
ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ.
Հանելուկներ (7 հատ).— Թուաբանական խնդիր. — Թուագրիֆ.— Անեկդոտ։— Երգ նոտաներով (Երբ որ լեզուս բացուեցաւ)։ — Նախընթաց № № 8—9-ի մէջ եղած հանելուկների բացատրութիւնը։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նիւթական միջոցներից զուրկ հեղինակները կամ աշխատասիրողները խպառ պիտի հրաժարուէին գրիչ ձեռք առնելուց, եթէ իւրեանց յոյսը դրած չը լինէին առատաձիր բարերարների օժանդակութեան վերայ, որոնց ձեռնտուութեամբ շատերը յաջողած են լոյս աշխարհ հանել իւրեանց մտաց ծնունդը. ապացոյց են մեր հայոց գրագարանների մէջ գտնուած հին և նոր հրատարակեալ գրեանց շատերի ճակատը դրոշմուած բարերարների անունները։

Ես էլ երեք անգամ բաղդն ունեցել եմ իմ աշխատասիրածների հրատարակութեամբ և այս չորրորդ անգամ նոյն վստահութեամբ կրկին դիմում եմ այն ամեն բարեմիտ անձանց օժանդակութեան, որք գիտեն յարգել և գնահատել մեր եկեղեցւոյ և ազգի Բարերար հանգուցեալ երջանկայիշատակ Գէորգ Դ. կաթողիկոսի շահաւէտ ԳՈՐԾԵՐԸ. և գուցէ լաւութեան վարագուրի տակ մնան եթէ բարերար ձեռներ չ'օժանդակեն ինձ ի լոյս հանելու Նորա գործողութեանց ընդարձակ նկարագիրը, որ արդէն պատրաստ է տպագրութեան։

Այս աշխատութիւնս բաղկանում է երկու ստուար մասերից. Ա. մասն բովանդակում է իւր մէջ հանգուցեալ Հայրապետի յօրէ ծննդեան մինչ ցմահ այն ամեն գործերն մանրամասնաբար, որք հաստատուած են Կ. Պօլսոյ Պատրիարքարանի, Ս. Էջմիածնի Սինօդի ու Վեհարանի դիւանատանց պաշտօնական գրութեանց պատճէններով և նոյն ինքն հանգուցեալ Հայրապետի օրագրական թերթով կազմեալ օրացոյցների (1848—82) միջատակարաններով, զորս ի ձեռին եմ ունեցել։ Իսկ Ա. մասի մէջ պատմուած իրողութեանց վերաբերեալ հաստատական գրութեանց պատճէնների բովանդակութիւնքը դրուած են Բ. մասի մէջ իբրև ծանօթութիւն, որք են. զանազան նամակներ, հրովարտակներ, կոնդակներ, հնագրեր, ծրագրեր, կանոնագրեր, հրահանգներ, տեղեկագրեր և այլ հետաքրքիր գրութիւններ։

Ուստի դիմում եմ ազգային օժանդակութեան, բաժանորդագրութիւնը որոշելով երեք կարգ.

Ա. 10 ռուբ. վճարող, որ կ'ստանայ 8 օրին. հաշուելով մի օրինակն 1 ռուբ. 25 կոպ.

Բ. 6 ռուբ. վճարող, որ կ'ստանայ 4 օրին. հաշուելով մի օրինակն 1 ռուբ. 50 կոպ.

Գ. 2 ռուբ. վճարող, որ կ'ստանայ 1 օրին. հաշուելով մի օրինակն 2 ռուբ.

Գիրքն գնի տպագրութեան կ'արժէ 2 ր. Բաժանորդաց անուններն կը տպուին գրքի վերջումն։

Երբ բաղդ ունենամ տպագրութեան ծախսը ծածկելու կիսաչափ բաժանորդագին ստանալ, կը յանձնեմ տպագրութեան, գիրքը կը զարդարուի հետևեալ պատկերներով՝ կենդանատիպ և մեռելատիպ պատկեր հանգուցեալ Հայրապետի, Ս. Էջմիածնի, Գ. Ճեմարանի, Ննջարանի, Բիւրականի ամարանոցի, և Օշականի Ս. Մեսրովբ եկեղեցւոյ պատկերներ։ Իսկ եթէ դժուարանամ որոշեալ քանակութեամբ բաժանորդներ ձեռք բերել, կը խոստանամ վերադարձնել վճարողներին իւրեանց վճարած դրամներն։

1884 ամ։

Իմ հասցէն. Въ Вагаршапатъ САРКИСЪ ГНУНИ. Վարդապետ Ս. Գնունի.

Մամուլի տակից դուրս եկաւ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐ ԼԵԶՈՒԻ ՀԱՅՈՑ
Ի ՊԷՏՍ ՆՈՐԱՎԱՐԺԻՑ
(Ամբողջ քերականութիւնն)
Երկասիրութիւն Հ. ԴՈՒԿԱՍԵԱՆՑ.
ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊԷԿ
Գումարով գնողներին զեղչումն կը լինի.— Ծախվում է «Կենդրոնական գրավաճառանոցում»։
9—10

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿԻՑ ԴՈՒՐՍ ԵԿԱՒ
ՀԱՅԿՈՒՆՈՒ
„ՐԱՖՖԻԻ ԿԱՅԾԵՐԸ"
Վերնագրով մատենախօսութիւնը։ Հրատարակութիւն Սէյեադ Ամիրեանցի։ Գինն է 80 կոպ. Ծախվում է Թիֆլիսում կենդրոնական և կովկասեան գրավաճառանոցներում, «Մեղուի» խմբագրատունը և Շահվերդեանի Պավիլիոնում։ Բագւում Ներսէսեանցի խանութում և հրատարակչի մօտ հետևեալ հասցէով.— Баку. Сеяду Михайловичу Амирянцу. Գումարով գնողներին Մեծ զեղչումն կը լինի։
(20—8)

ДОЗВОЛЕННО ЦЕНЗУРОЮ ТИФЛИСЪ, 20-го Октября 1884 г. Типограф. М. Рот. и К-о. На Гол. проспектѣ Домъ № 41. Տպարան Մ. Ռօտինեանց և ընկ.